

2b. WIELKI KRYZYS EKONOMICZNY 1929 – 1933

Pojęcia:

- **popyt** – ilość towarów i usług na które jest zapotrzebowanie
- **podaż** – ilość towarów i usług oferowanych do sprzedaży
- **inflacja** – proces ekonomiczny polegający na zwiększeniu ilości pieniędzy na rynku, co powoduje dewaluację (spadek wartości) pieniądza i wzrost cen towarów
- **hiperinflacja** – gwałtowna inflacja
- **interwencjonizm państwowy** – ingerencja państwa w funkcjonowanie gospodarki

1. Geneza kryzysu z lat 1929 – 1933 w USA

- po I wojnie światowej USA stały się najlepiej rozwiniętym ekonomicznie państwem świata.
- USA udzieliły państwom europejskim pożyczek na powojenną odbudowę. Na rynku zaczęło brakować kapitału = > ujemny bilans finansowy spowodowany zbyt dużymi inwestycjami poza Stanami Zjednoczonymi, a także nie spłacaniem pożyczek przez dłużników USA,
- po I wojnie światowej w USA wzrósł znacznie popyt na towary konsumpcyjne. Większa część społeczeństwa kupowała te towary na kredyt,
- dzięki dobrej koniunkturze rozwijał się przemysł, ludzie inwestowali w akcje. Firmy by zrównoważyć popyt zaciągały pożyczki pod papiery wartościowe i zwiększały produkcję; reinwestowały większą część zysków,
- nieograniczona wolna konkurencja doprowadziła do, niekontrolowanego przez państwo, rozwoju produkcji. Doszło do zachwiania równowagi między zdolnościami produkcji, a możliwościami zbytu towarów. Ludzie nie mieli tyle kapitału by kupić wszystkie towary.
- monopole światowe starały się za wszelką cenę utrzymać wysokie ceny na swoje towary przy jednoczesnych niskich cenach za surowce,
- operacje giełdowe często były oparte na spekulacyjnej zwwyżce kursów papierów wartościowych = > fikcyjny dodatni obrót giełdowy (obracano akcjami bez pokrycia) = > niedobór kapitału

Proces, który doprowadził do kryzysu – spadek popytu na amerykańskie towary rolne doprowadził do nadprodukcji towarów rolnych, a co za tym idzie, do spadku cen towarów rolnych. Przyczyną spadku popytu na towary rolne były nowe zasady zdrowego odżywiania. Jednocześnie w USA wprowadzono mechanizację rolnictwa, co z jednej strony zwiększyło produkcję lecz z innej spowodowało wzrost cen na towary. Ceny te były zbyt wysokie dla innych krajów, więc USA nie mogły eksportować nadwyżek żywności = > rolnicy nie byli w stanie kupić potrzebnych im towarów przemysłowych, a jednocześnie ich gospodarstwa coraz bardziej się zadłużały = > chcąc zwiększyć swoje dochody zwiększali produkcję co powodowało zwiększanie nadwyżek żywności i dalszy spadek cen = > bankructwa farm przyczyniło się z jednej strony do przejmowania nieruchomości przez banki, które nie mogły ich się pozbyć, a z drugiej przyczyniły się do powstania nadwyżek towarów przemysłowych = > banki by odzyskać płynność finansową zaczęły sprzedawać pakiety akcji przedsiębiorstw co znacznie obniżyło ich wartość => fabryki starały się ograniczyć produkcję i zaczęły zwalniać pracowników = > przyspieszenie spadku wartości akcji fabryk na giełdzie, a jednocześnie zwalniani pracownicy nie byli w stanie spłacić zaciągniętych kredytów (podobnie jak fabryki) = > krach na giełdzie, bankructwo fabryk, które bazowały na kapitale pochodzącym z akcji oraz bankructwo banków udzielających kredytów.

2. Wybuch kryzysu – 24. października 1929 r. tzw. „czarny czwartek” – krach na giełdzie nowojorskiej. Firmy nie miały kapitału by móc wykupić swoje akcje, które nagle pojawiły się na

giełdzie. Wybuchła panika, ludzie zaczęli masowo pozbywać się swoich akcji, co jeszcze bardzo obniżyło ich kurs. Wartość akcji gwałtownie zaczęła spadać aż do zera. Utrata płynności finansowej spowodowała bankructwo banków, a potem firm.

3. Cechy kryzysu ekonomicznego:

- bankructwo zadłużonych farm,
- przewaga podaży nad popytem w przemyśle i rolnictwie,
- spadek cen na towary rolne i przemysłowe,
- **nożyce cen** – ceny na towary rolne spadały szybciej niż na towary przemysłowe,
- bankructwo fabryk, zakładów przemysłowych i banków,
- krach na giełdzie – załamanie kursów papierów wartościowych,
- masowe bezrobocie powodem dalszego zmniejszania popytu,
- dewaluacja (spadek wartości pieniądza) i związana z nią hiperinflacja,
- spadek obrotu handlowego o 1/3,
- był to kryzys ogólnoswiatowy – objął wszystkie kraje, których gospodarka opierała się na zasadach wolnego rynku; przyczyną było żądanie zwrotu pożyczek przez USA. Odpływ kapitału amerykańskiego wywołało kryzys w innych państwach,
- był to kryzys nadprodukcji – półki sklepowe ugięły się pod ciężarem towarów, których klienci nie mogli kupić gdyż nie mieli pieniędzy; fabryki nie otrzymywały więc zapłaty za wyprodukowany towar i nie mogły zapłacić należności ani wypłacić pensji => zwolnienia pracowników

4. Polityka Nowego Ładu (New Deal)

a) w 1933 r. nowym prezydentem USA został Franklin Delano Roosevelt. Zaproponował on plan wyjścia z kryzysu bazujący na interwencjonizmie państwowym. Był to koniec nieograniczonej wolnej konkurencji. Plan został nazwany New Deal czyli Nowy Ład.

b) zasady Nowego Ładu:

- zakaz wywozu z USA złota, srebra i walut,
- banki uzyskały specjalny kredyt stabilizacyjny od rządu, który miał je uchronić przed bankructwem,
- prezydent mógł ingerować w oprocentowanie kredytów i lokat bankowych – regulować bankowe stopy procentowe,
- zniesiono parytet złota dzięki czemu USA rozpoczęły dodruk pieniędzy bez pokrycia, aby odrodzić popyt – łagodna, kontrolowana inflacja. Sfinansowano nowe programy społeczne,
- nastąpiła dewaluacja dolara dzięki czemu towary amerykańskie stały się tańsze na rynkach zagranicznych. Skutkiem – zwiększenie eksportu i zmniejszenie importu, by chronić rodzimych producentów,
- obniżono płace w budżetówce i zmniejszono liczbę urzędników państwowych,
- **zniesiono prohibicję** (zakaz sprzedaży alkoholu obowiązywał od 1919 r.), dzięki czemu zwiększono wpływy do skarbu państwa,
- wprowadzenie ustawodawstwa socjalnego, nowego prawa pracy. Państwo zaczęło wyznaczać płace minimalne i maksymalny czas pracy, wprowadziło zasady uczciwej konkurencji, pracownicy mieli zostać objęci obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi,
- oddłużono gospodarstwa rolne i wprowadzono zakaz przejęcia farmy za długi,
- rząd uruchomił skup płodów rolnych i zwierząt hodowlanych,
- rolnicy otrzymali od państwa dopłaty by zmniejszyć produkcję rolną; zmniejszono areał ziem uprawnych i rozpoczęto proces likwidacji nożyc cen,

- **rozpoczęcie robót publicznych** na wielką skalę, przy których zatrudniano bezrobotnych (np. rozbudowa regionu doliny Tennessee – zapory wodne, elektrownie, drogi, nowoczesne gospodarstwa farmerskie). Zatrudniono ponad 8 mln bezrobotnych. Budowano drogi, tamy, zapory, elektrownie, gmachy publiczne, lotniska,